

Markedsdialog

Gnist-kommuner 2025-2026

11. april 2025 kl. 10.00-12.00

Underlagsdokument utarbeidet i forbindelse med markedsdialog mellom årets fem Gnist-kommuner og potensielle innovasjonsteam.

Årets Gnist-prosjekter vil finne sted i Nittedal, Ål, Moskenes, Halden og i Grong, som del av kommunesamarbeidet i Indre Namdal. Informasjon om kommunene og deres utfordringer ligger nederst i dette dokumentet.

Markedsdialogen gir potensielle innovasjonsaktører (arkitekter, designere, og andre med relevant kompetanse) anledning til å bli kjent med kommunenes utfordringer og til å stille spørsmål direkte til kommunenes prosjektledere. Dialogen i møtet vil hjelpe kommunene å ferdigstille konkurranseunderlaget sitt.

Innovasjonsaktører som er interessert i å sende inn tilbud til kommunene må fylle ut et interessentskjema innen 16. april (lenke på s. 3). Kun et utvalg innovasjonsaktører vil motta invitasjoner til å sende tilbud. Invitasjonene sendes ut 6. mai og frist for å levere tilbud er 5. juni. Svar på hvorvidt man er valgt som innovasjonsteam oversendes før 1. juli.

Bildet er fra bybesøk i Halden, mars 2025 Foto: Sverre Jarild

Om Gnist

Gnist er DOGAs innovasjonsprogram for bærekraftig lokalsamfunnsutvikling. Programmets ambisjon er å utforske hvordan kommuner, med utgangspunkt i design- og arkitekturfagenes kompetanse, kan jobbe med stedsutvikling på nye måter for å sikre utvikling av gode lokalsamfunn. Programmet tilbyr kommuner kompetanse, metoder og verktøy til å ta tak i konkrete utfordringer og snu dem til muligheter og nyskaping.

Kommunene velges med utgangspunkt i følgende kriterier

- Bærekraftsambisjoner
- Utfordringens innovasjonspotensial og kommunenes innovasjonsvilje- og evne
- Utfordringens overføringsverdi
- Lokalt engasjement og politisk og administrativ forankring av deltakelsen

Arbeidet i Gnist-programmet skal baseres på lokale behov og ressurser, og kommunene må jobbe på tvers av sektorer og fag, internt og eksternt. De oppfordres til å inngå samarbeid med ulike lokalsamfunnsaktører, som frivillige organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og ulike typer næringsliv.

Gnist-programmet kan komplettere, forsterke og bidra til realisering av eksisterende initiativ og planer i kommunene, men kan også bidra til å iverksette nye utviklingsprosjekter. For å gjennomføre en slik prosess skal de fem utvalgte kommunene anskaffe hvert sitt tverrfaglige innovasjonsteam, og markedsdialogen er første del av denne anskaffelsesprosessen.

Hvorfor ta del i Gnist?

I Gnist-programmet legger vi opp til kompetanseheving for både leverandører og oppdragsgivere. Gnist-kommunene har, ved å søke deltakelse i programmet, vist seg nysgjerrige, fremoverlente og innovasjonsvillige, og inntar som oftest en svært proaktiv rolle som oppdragsgiver. De ønsker å lære fra innovasjonsmiljøene og er åpne for nye ideer og tilnærminger. Leverandørene, eller innovasjonsteamet som vi kaller det, kan derfor foreslå og teste ting som er litt «utenfor boksen» Vi oppfordrer dere altså til å utfordre dere selv på både metodebruk og samarbeidspartnere, og vi ønsker ikke at innovasjonsteamene leverer «den vante pakka».

Programmet vies en del oppmerksomhet og man får både annerkjennelse, publisitet og utvidet nettverk ved å delta. Å gjennomføre spennende prosesser med gode resultater i Gnist kan derfor bidra til at flere virksomheter, i både offentlig og privat sektor, får øynene opp for dere og deres tilnærming. Vi ser at de som har vært innovasjonsteam i Gnist gjør seg relevante for flere oppdrag og mener deltakelse i programmet er både innholdsmessig spennende og markedsmessig interessant, selv om de økonomiske rammene er smale.

Om markedsdialogen

Markedsdialogen skal gi innovasjonsaktører og kommunene mulighet til å øke forståelsen for hverandres behov før konkurranseunderlaget ferdigstilles og invitasjoner sendes ut.

Påmelding til markedsdialogen

Markedsdialogen er et nettseminar på Teams:

[Påmelding her](#)

Program for markedsdialog

1. Velkommen v/ DOGA (5 min)
2. Hva er Gnist? v/ DOGA (5 min)
3. Årets kommuner 15 min x 5= 75 min
4. Spørsmål
5. Rammene for anskaffelsen v/ DOGA (10min)
6. Innspill og spørsmål til anskaffelsen og utfordringene (15 min)

Tidlig markedsdialog

Leverandørutviklingsprogrammet (LUP) anbefaler å gjennomføre en tidlig markedsdialog i forkant av konkurranseutlysinger i offentlige anskaffelser.

Å snakke med potensielle leverandører før man ferdigstiller konkurranseunderlaget gir anledning til å justere bestillers forventninger og gjør at anskaffelsen baseres på reelle behov og mulighetene i markedet. Det vil som regel gi bedre tilbud og større muligheter for nye og innovative prosesser og løsninger.

Hvem kan delta i markedsdialogen?

Vi ser etter innovasjonsteam som kan bidra til å heve innovasjonshøyden og bærekraftsambisjonene i kommunene. Både små og store aktører kan delta på markedsdialogen og melde sin interesse for å levere tilbud.

På DOGA har vi et særlig fokus på hvordan design og arkitektur kan bidra til innovasjon som skaper mer bærekraftige samfunn. Det er derfor et krav med design, - eller arkitekturkompetanse i innovasjonstemaet. Det er ønskelig med en tverrfaglig tilnærming, men vi er opptatt av at teamene har en effektiv organisering som gir rom for fordypning og tett samarbeid med kommunen. Vi oppfordrer derfor til å samle et kompakt kjerneteam og heller presentere hvordan dere tenker på kobling av annen relevant kompetanse (eksempler på annen relevant kompetanse: natur- og samfunnsvitenskap, teknologiutvikling, kunstfag, forretningsutvikling, humaniora, jus, økonomi, ingeniørfag, ulike former for entreprenørskap o.l.)

Spørsmål som kan diskuteres i markedsdialogen

Vi håper dere bruker markedsdialogen til å reflektere sammen med oss og til å stille spørsmål. Her er forslag til noen spørsmål vi kan reflektere rundt:

- Hvilke muligheter og utfordringer ser dere i de forskjellige kommunenes presentasjoner?
- Gir de presenterte utfordringene nok rom til at dere kan jobbe innovativt med dem? Er det for vagt, for spist, for omfangsrikt?
- Hva mener dere er viktig at fremkommer av konkurranseunderlaget som mangler her? Hva slags informasjon trenger dere for å lage et godt tilbud?

Hva skjer etter markedsdialogen?

Kommunene vil utforme hvert sitt konkurransegrunnlag basert på dette dialogdokumentet og tilbakemeldinger i markedsdialogen.

Alle som er interessert i å levere tilbud til Gnist-kommunene må registrere seg i vårt interessentskjema i løpet av onsdag 16. april.

[Registrer interesse her](#)

Kommunene vil ferdigstille konkurranseunderlaget, og sammen med DOGA, Gnist-rådet og fylkeskommunen velge ut hvem som inviteres til å sende tilbud innen 6. mai.

De som får invitasjon har frist 5. juni for å sende inn et tilbud og får beskjed om kommunen velger dem før 1. juli. Oppstart av de lokale innovasjonsprosessene er i slutten av august 2025.

Mer om anskaffelsen

Kommunen er juridisk ansvarlig for anskaffelsen, men får støtte fra DOGA og LUP i anskaffelsesprosessen.

Anskaffelsen kjøres som en lukket tilbudskonkurranse etter forskriftens del I. Kommunen inviterer utvalgte aktører som har meldt sin interesse til å levere tilbud.

Kommunene planlegger å tildele kontrakt (basert på en SSA-O-kontrakt) uten videre dialog utover eventuelle avklaringer, men det tas forbehold om endringer på dette punktet.

Kommunene og DOGA avsetter til sammen 500.000 kr inkl. mva til innovasjonsprosessen. Pengene går uavkortet til det teamet som velges (400.000 eks. mva)

Ål kommune

Frå handling til plan - på vegen til eit vitalt sentrum

Kan jakta på eit inkluderande og attraktivt sentrum i Ål bidra til at vi får kommunale planar som fungerer som aktive verktøy for berekraftig lokalsamfunnsutvikling? Korleis kan vi jobbe strategisk for å samle alle gode krefter i lokalsamfunnet, teste løysingar - og på bakgrunn av det - utarbeide godt forankra planar som alle kjenner eigarskap til og faktisk ynskjer å ta i bruk?

Sunde sentrum i Ål kommune

Ål er ei fjellkommune i Hallingdal med 4800 innbyggjarar, mest kjent for sitt rike kulturliv. Sentrum i Ål, Sundre, var først etablert «oppunder Sundreberget», men har gradvis blitt utbygd og utvikla nedover mot Hallingdalselva / Rv7. I dag er sentrum fordelt over tre ulike platå og blir opplevd som lite tydelig med ei nærast utflytande sentrumskjerne.

Utfordringa

Utfordringa med eit lite egna, samlande og levande sentrum handlar delvis om den gradvise forskyvinga av aktivitet og nyetableringar nedover dalsida, og delvis om at aktørane i dag i liten grad er omforeint om kvar sentrumskjernen er eller bør vere. Er det (det gamle) Torget? Eller gatestubben Myren? Nede mot Rv7? Ulike generasjonar og ulike aktørar har ulike perspektiv. Den

overordna diskusjonen om kvar og kva sentrum er og skal innehalde, har i liten grad vore løfta etter at gjeldande sentrumsplan vart vedteke i 2017.

Det betyr imidlertid ikkje at ein ikkje har jobba for å løyse utfordringa. I 2019 tok engasjerte innbyggjarar initiativ til å gjenopprette "Sundre vel", ei velforeining for sentrum, som saman med kommunen har gjennomført fleire store folkemøter og prosjektet "Sundre dei neste 100". Her er det gjennomført gode enkelt-tiltak, men samarbeidet har primært vore mellom Sundre vel sine medlemmer, utviklingsavdelinga og veg og park. Det har i liten grad blitt tenkt tverrsektorielt og breitt i involveringa.

Innan 2027 skal tekstdelen til kommuneplanen (samfunnsplan) og kommunedelplan for sentrum reviderast. Vi er stort sett nye tilsette i planseksjonen, og få av oss har fagbakgrunn og/eller lang planerfaring. Det er både ei utfordring og eit moglegheitsrom. Kanskje vi kan bygge ein plankultur der vi i større grad tenker design og prosess som del av vår arbeidsmetodikk?

Aktørane

Fleire sektorar i kommuna må involverast skal vi lukkast i Gnist-arbeidet, og vi har allereie sikra påkobling frå politisk leiing, byggforvaltning, helse, kultur, oppvekst og delar av planmiljøet. I tillegg har vi eit godt samarbeid med aktørar som Sundre vel og Ål utvikling, kommunens destinasjonsselskap. Vi er imidlertid nødt til å tenke nytt og annleis for å sikre god dialog og samarbeid med grunneigarar og handelsnæring i sentrum.

Det er stort sett i prosessar med desse aktørane at tidlegare initiativ har stoppa opp. Vi trur difor det kan vere lurt å:

- Utvikle eit felles målbilde som kan fungere som ei ledestjerne for bred innsats gjennom fleire år
- Utvikle og teste nye samarbeidsformer på tvers av verksemder og mellom ulike fag, nivå og aktørar
- Utforske metodar og arbeidsmåtar som kan fange opp og adressere dilemma og målkonfliktar.

Våre mål

Vi håpar Gnist-prosessen vil bidra til:

- å finne fram til og utforske nye tilnærmingar til planarbeidet i kommuna
- betre forståing for korleis ein kan jobbe på nye måtar for å ivareta ein heilskap i kommuna, som sikrar berekraftig utvikling på kort og lang sikt.
- Auke tilliten mellom dei ulike aktørane
- Få erfaring med og kompetanse om eksperimentering og utprøving som utvidar handlingsrommet for endring

Og på sikt:

- Jobbe kunnskapsbasert og effektivt med planprosessar, ved å sikre medverknad og forankring av dei rette aktørane til rett tid.
- Å auke legitimiteten til kunnskapsgrunnlag, prosessar og planar
- Betre forvaltning av vedtekne planar

Våre hypotesar

Vi vil ha nytte av miljø som bygger bru mellom sterk planfagleg kompetanse, strategi og prosess og design. Erfaring med planprosessar i kommuner er ein fordel. Det å få med både det administrative nivået som utarbeider og det politiske nivået som forvaltar planar, blir sentralt for å lukkast.

Tidlegare prosessar

Prosjektet «Sundre dei neste 100» (2019-d.d.) har lært oss at vi er gode på gjennomføring og å støtte innbyggjarinitiativ. Ein nyleg starta prosess om utvekling av Ål helsetun (2024-d.d.) lærte oss også at vi er mindre gode på å informere og involvere når det er kommuna aleine som driv og eig prosessane. Prosjektet «Sundreby» (2013) som foregjeikk i forkant av den forrige revideringa av sentrumsplanen er også relevant. Kor langt har vi kome med målsetjingane derfrå, kva er ikkje lenger aktuelt og kva er framleis gyldig?

Indre Namdal

Livet i Grong

- vi teste og skape ilag

Som så mange steder i landet lykkes ikke kommunene i Indre Namdal med å skape relevante og inkluderende møteplasser for sine ungdommer. I regionsenteret Grong utgjør ungdom en særlig stor andel av befolkningen. Dette gir en unik mulighet til å utforske tematikken på ungdommens premisser. Vi vil, sammen med både ungdommen og andre lokale aktører, teste ut ulike modeller, arenaer og konsepter for å skape inkluderende møteplasser for en gruppe med stadig skiftende preferanser og behov.

Ungdom i Grong kommune, Indre Namdal

Regionen Indre Namdal består av kommunene Lierne, Namsskogan og Røyrvik. Grong er regionsenteret i Indre Namdal, spesielt innafor skole, kultur, handel og kollektivtransport. På Grong videregående skole går det elever fra mange kommuner, og av de bor ca. 100 på hybel i Grong sentrum. Her ligger også Namdal Folkehøgskole med 60-80 elever, butikker, treningssentre, kulturhus, spisesteder, sport- og fritidspark, hall, kommunehus, hotell, legekontor, badeplasser med mer. I Grong sentrum er det kort avstand til alt dette.

Vårt utfordringsbilde

Mange flotte ungdommer hører altså helt eller delvis til i Grong. Ikke alle ungdommene som bor på hybel kjenner hverandre fra før, og de har ulik bakgrunn og interesser. Mange flytter hjemmefra og opplever økt selvstendighet. De finner friheten spennende og skaper sterke sosiale bånd, men de kan også oppleve ensomhet eller hjemlengsel. I likhet med resten av landet registrerer vi en økning i antall unge som opplever utenforskap og psykiske helseutfordringer. Vi ser også økende kriminalitetstall, økt skolefravær og at flere unge søker støtte fra NAV. Til tross for satsing på bla. idrettsanlegg, kulturtilbud og møteplasser i kommunene føler ikke alle ungdommene seg inkludert på de eksisterende arenaene, og de uformelle møteplassene oppleves som lite relevante. Kommunene jobber hele tiden med å lage gode møteplasser, men ungdommene endrer seg, behovene endrer seg og vår erfaring er at vi ikke treffer godt nok med de tiltakene vi har gjort.

Aktørene

De viktigste aktørene er ungdommene, i hovedsak de som går på videregående og folkehøgskolen. Men vi trenger også andre aktører for å lykkes. Viktige deltakere er: Bygdevekstkommunene Lierne, Namsskogan, Røyrvik og Grong, kommunedirektørene, politiet, skolene, Nav, kulturhus, eiendomsbesittere og grunneiere i sentrum og ideelle aktører som frivilligsentralen.

Våre mål

Vi vil løfte ungdom og koble mennesker på tvers av generasjoner og kommunegrenser gjennom å skape inkluderende, artige og relevante møteplasser.

Prosessmål

- Teste ut nye møteplasser ved å utnytte eksisterende lokaler og infrastruktur smart, og involvere folk på nye måter.
- Teste fysiske tiltak og prosesser for å se og lære hva som fungerer
- Teste overføringsverdien i våre prosesser til de andre kommunene
- Teste hvordan ungdom kan å se, forstå og utforske mulighetsrommet de har til å påvirke

Effektmål

- Bærekraftige lokalsamfunn der folk trives, tar ansvar, tar vare på hverandre og er attraktive for egne og nye innbyggere.
- Skape en inkluderende kultur og møteplasser på tvers av kommuner og generasjoner
- Medvirkning gjennom deltakelse - lær å delta ved å delta
- Kontinuerlig eierskap til møteplassene hos nye "ungdomsgenerasjoner".
- Vi har økt tillit til hverandre.

Våre hypoteser

I Indre Namdal har vi ikke den kompetansen vi tror vi trenger for å skape en ny testkultur i regionen. Vi trenger innovasjonsaktører som er komfortable med å bruke testing som medvirkningsverktøy, og som evner å skape inkluderende prosesser der vi kan teste ut konkrete tiltak og lære av forsøkene. Arkitekturkompetanse og evnen til å forstå hvordan rom og

infrastruktur påvirker oss som bruker dem, vil komme godt med. Kunnskap om og evnen til å utforske forretningsmodeller som muliggjør sambruk, flerbruk og merbruk vil også være nyttig. Å mobilisere ungdom er en kunst, og innovasjonsaktørene vi søker bør ha et særlig godt grep om hvordan det kan gjøres.

For å lykkes tror vi at vi må

- Involvere ungdommene fra start for å sikre at de får eierskap til det vi skal gjøre.
- Skape en balanse mellom trygghet og selvstendighet, og la ungdommene sette sitt eget preg på møteplassene.
- Skape fleksible områder for både avslapning, aktivitet og sosialt samvær, slik at flere behov dekkes.
- Planlegge for langsiktig drift og kontinuerlig utvikling av stedet.
- Sikre at medvirkningen resulterer i noe konkret
- Utnytte og skape synergier av samspill med andre initiativ i Bygdevekst og kommunene

Eksisterende planer, prosesser, innsikt og dokumentasjon

Grunnlaget for og innledende dialog med ungdommer i forbindelse med søknaden, og handlingsplanen og avtalen til Bygdevekst-programmet, Framtidsstrategi for Indre Namdal (vedtas juni 2025), forarbeidet til og vedtatte samfunnsplaner i de fire kommunene i Indre Namdalen, regionalstrategi for verdiskaping i Trøndelag (2022-2025) og UngData resultater.

Halden kommune

Gode og rimelige sentrumsboliger i verneområder - er det mulig da?

Halden sentrum har lenge hatt lav boligbygging, til tross for målrettet innsats i de siste 10-15 årene. Bevaringshensyn, lav kjøpekraft og fragmentert eierskap begrenser utviklingen. Nå vil kommunen utforske hvordan flere kan bo i sentrum – med god bokvalitet, levelige bokostnader og lønnsomhet for utbyggere uten å gå på bekostning av kulturmiljøet.

Halden kommune ser fram mot spennende nybrottsarbeid i sentrum.

Nær svenskegrensa under Fredrikshald festning ligger handels- og industribyen Halden. Byen preges av kulturhistoriske bygninger etter gjenoppbyggingen etter bybrannen i 1826, med fem utpøkte kulturmiljøer av nasjonal interesse. Selv om dette har ført til stolthet og engasjement, kan vernestatusen være en barriere for utvikling og investering. I dag er sentrum preget av en høy andel utleieboliger, og begrenset vedlikehold av den verdifulle bygningsmassen. Det er en utfordrende demografi og en negativ boligsosial utvikling. Som en konsekvens av dette ble byen i 2024, del av programmet for områdesatsing i levekårsutsatte byområder. Programmet gir kommunen mulighet til å tenke nytt og utforske nye måter å jobbe med de sosiale, miljømessige og økonomiske hensynene på, for å skape en positiv endring. Store investeringer i offentlige bygg og uterom i senere år har gjort byen til et bedre sted å være, men det må mer til for å skape et livskraftig sentrum.

Vårt utfordringsbilde

Halden kommune har over flere år jobbet med sentrumsutvikling og har lagt allmenne funksjoner som skole, idrettsbygg og kulturinstitusjoner til området. Det er også gjort tiltak for å forskjønne sentrum og legge til rette for økt aktivitet, men privat boligbygging uteblir. For å motvirke utviklingen kreves en robust modell med flere på lag både grunneiere, utviklere, næringsaktører, organisasjoner, innbyggere og det offentlige.

Lav kjøpekraft i kombinasjon med mange vernehensyn og myndighetskrav, høye byggekostnader og en fragmentert tomte- og eiendomsstruktur gjør at sentrumsboliger taper i konkurransen i boligmarkedet. Attraktive eneboliger i randsonen trekker barnefamiliene ut av sentrum, tjenestetilbud og service følger etter og resultatet blir en negativ spiral for sentrum.

Aktørene

I dette arbeidet må mange aktører delta og noen av dem vil ha flere hatter. Vi ønsker å utfordre rammene. Kommunen selv er både premissleverandør, myndighetsutøver, eiendomsforvalter og tjenesteleverandør, derfor må kommunen, både politisk, administrativt og tjenesteproduksjonen inkluderes i prosessen.

Vi søker aktivt samarbeid med andre offentlige aktører som bl.a. fylkeskommunen, staten og statsforvalter, Husbanken og Riksantikvaren. Eiendomsutviklere, utbyggere og entreprenører og grunneiere må involveres for at løsningene skal bli realiserbare. Vi tror også at det vil være nyttig om aktører som arkitekter, kulturminnevernere, planleggere og jurister er koblet på.

Innbyggere som bor og virker i sentrum og ideelle og frivillige organisasjoner som jobber med tematikken og de som bor i området, må være med fra start slik at deres behov blir premissgivende for arbeidet.

Våre mål

Vi ønsker et livskraftig og attraktivt sentrum der mange kan bo og leve godt uten å forringe byens identitet og verdifulle kulturarv.

Prosessmål:

- En styrket dialog og samhandling mellom alle aktørene
- At alle aktører utvikler en bedre forståelse av sitt eget og andres mulighetsrom.
- Et felles mål bilde for boligutviklingen, som kan hjelpe oss med å prioritere
- At vi utforsker og verifiserer ulike modeller for økt produksjon av egnede boliger i Halden sentrum.

Effektmål:

- Flere gode og egnede boliger
- Høy kvalitet i bygde omgivelser i gode kombinasjoner av nytt og gammelt
- Nye metoder, prosesser og løsninger som forløser utviklingskraft i sentrum
- Sikre både samfunnsnytte og kommersiell bærekraft

Våre hypoteser

Vi trenger kompetanse

- på samarbeidsmodeller mellom offentlig og privat sektor som bidrar til både økonomisk gevinst og positive samfunnseffekter
- som ser mulighetene og forbedringspotensialet i eksisterende lovverk til å avveie, utfordre og endre rammeverket ved konflikt mellom sektorer og samfunns mål.
- som ser at boligutvikling må ta utgangspunkt i lokale forutsetninger
 - Kulturhistorisk bebyggelses begrensinger og muligheter
 - Det kan være nyttig med kompetanse på kostnadsoptimalisering i prosjekteringsfaser, risikostyring i tidlig-fase, markedsforståelse og beregning av samfunnsøkonomiske effekter.
- som tenker at boligutvikling i sentrum også må inkludere de som er vanskeligstilte på boligmarkedet, og som vet hvilke element ved bolig, bomiljø og sentrumsutvikling som har størst positiv effekt på levekår.

Vi må unngå

- at vi utvikler en metodikk som fungerer i Gnist-sammenheng, men viser seg å ha liten overføringsverdi
- at vi faller tilbake til å «fortsette som før» fordi tilnærmingen viser seg for krevende

Vi lykkes hvis

- vi bygger forståelse for de øvrige aktørenes oppgaver og mulighetsrom.
- prosjektet bidrar til faktisk endret arbeidsform og verktøy i, og mellom, det private og det offentlige.
- det utvikles (sam)arbeidsmodeller som gir flere sentrumsboliger
- småbyens fortrinn utnyttes bedre - en vakker gammel by, og kort avstand mellom steder og folk.
- boligutviklingen ivaretar Haldens behov økonomisk, sosialt og miljømessig.

Eksisterende planer, prosesser, innsikt og dokumentasjon

Utfordringen er del av bakteppet for samfunnsplanens mål om kunnskap, bærekraft, levekår, innovasjon og utdanning, og sentrumsplanens mål om bevaring av historien, fortetting, boligutvikling og attraktivitet. Sammenhengen mellom byutvikling og levekår har stått sentralt i folkehelse- og sentrumsplanarbeid i 15 år, bl.a. i det lokalt finansierte «områdeløft nord». Evalueringen av gjeldende sentrumsplan sier at målene for boliger ikke er nådd. Innovasjoner fra Gnist-prosessen kan få reell betydning for rulleringen av sentrumsplanen som startet våren 2025.

[Områdesatsing](#)

[Sentrumsplan for Halden](#) – se spesielt 1 planbeskrivelse, 2 verneverdige bygningsmiljø, og evalueringen.

[Vi i Halden](#) - om helsetilstand i befolkningen

[Boligsosial strategi](#)

Dag Solstads bok 25. september-plassen

Moskenes kommune

Å briste eller bære

I vakre, ikoniske Å i Lofoten møtes turisme, lokalsamfunn og natur på et knutepunkt som nå nærmer seg bristepunktet. Økt turisttrykk uten tilstrekkelig besøksforvaltning skaper kaos, konflikter og belastning på naturen. Gjennom Gnist-prosessen ønsker vi ved å samle alle aktører, å få kanalisert besøkende dit vi vil og på denne måten også ivareta sårbart natur- og dyreliv, samt sikre verdiskaping for aktører og kommunen.

Det populære fiskeværet Å ligger ytterst på Lofotodden. Foto: Classic Norway

Utfordringen finner sted på Å i Moskenes kommune – et lite, men verdenskjent fiskevær ytterst i Lofoten. Å er kjent som «enden av veien» og «det originale Lofoten». Fiskeværet har en sterk kulturarv, nærhet til nasjonalpark med et unikt naturmiljø og stor symbol-verdi både nasjonalt og internasjonalt. Her møtes høy turisttrafikk, sårbar natur og et lite lokalsamfunn – på et svært begrenset og ustrukturert område. Stedets utforming med korte avstander både når det gjelder opplevelser, parkering, fasiliteter, nærheten til naturen og havet gjør likevel at potensialet for å få til sameksistens mellom folk, fuggel og fesk.

Vårt utfordringsbilde

Turistveksten de siste årene har vært enorm, men infrastruktur og forvaltning er uendret. Det er kaos i trafikken, sprengt toalettkapasitet, overfylt avfall og frustrasjon blant både fastboende og gjester. Naturens tålegrense er nådd – særlig med tanke på hekkende krykkjer og andre sårbare arter. Det mangler struktur for turismen. Samhandlingen mellom aktører er svak, og kommunen har begrenset kapasitet og økonomi til å være den tilretteleggeren vi ønsker å være. Tidligere har det vært laget stedsutviklingsprosjekter av Nasjonale Turistveier, men på grunn av

organisering og mangel på eierskap, har ikke dette blitt til mer enn en plan som ligger i en skuff. Nå må det tenkes helhetlig og nytt. Å har blitt et tydelig eksempel på en destinasjon som har "vokst ut over egen bæreevne". De største utfordringsbildene er parkering, skilting, overnatting, bruk av områder, fugler og natur, motorisert villcamping som fører til mangel på trygg og trivelig ferdsel for myke trafikanter i sentrumsområdene.

Aktørene

I Gnist-prosjektet har vi definert fem hovedaktører: lokalbefolkningen, kommunen, næringslivet, besøkende – og naturen selv, representert ved de rødlistede krykkjene. Det er allerede etablert et samarbeid mellom kommunen, Museum Nord med fiskeværsmuseet, Classic Norway med restaurant og overnatting og Lofotodden Nasjonalpark som forvalter naturverdiene. I tillegg er forskningsmiljøer som NINA (Norsk Institutt for Naturforskning) og Birdlife Lofoten koblet på for kompetanse og veiledning innen natur- og dyreliv. Lokalt næringsliv og frivillighet som historielag, velforeninger og ildsjeler kan spille en viktig rolle i forbindelse med formidling og vertskap og bør inkluderes tettere i arbeidet. En god prosess vil også kreve påkobling av aktører som kan være vanskeligere å engasjere. Som for eksempel lokale grunneiere eller regionale og nasjonale aktører, som Statens vegvesen, Nordland Fylkeskommune, Destination Lofoten, Sunnaasstiftelsen, Nasjonale Turistveger, og aktører innen organiserte turistreiser, som Hurtigruten, Lofoten Havn og store busselskaper.

Våre mål

Vi ønsker at Gnist-prosessen skal bidra til å snu en negativ spiral av press og konflikt til en positiv forsterkning, hvor innbyggere, turister, næring og naturen styrker hverandre.

Vi vil:

- skape et bedre samarbeidsklima på Å ved at ulike aktører tester ut konkrete ideer sammen.
- bidra til økt verdiskapning for kommunen og næringslivet, både direkte og indirekte. Ved å ha en helhetlig kanalisering og sammen få tak i de rette turistene så vi får de rette folkene på rett plass for oss som trives så godt at de blir her og legger igjen penger.
- legge grunnlaget for en modell som også kan ha verdi for andre små reiselivsdestinasjoner både innad i kommunen, og nasjonalt.

På sikt handler det om bedre samhandling, mer kunnskapsbasert besøksforvaltning og konkrete tiltak som forbedrer situasjonen. Gjennom Gnist håper vi å lære hvordan vi i kommunen kan fungere som en trafostasjon, en som kobler og legger til rette for at ressursene finner hverandre og får gjennomført tiltak. Vi vil utvikle Å til et bærekraftig lokalsamfunn og reisemål, bidra til å øke verdiskapning for næringslivet, som styrker Moskenes kommune sosialt, økonomisk og miljømessig.

Våre hypoteser

Vi har tror på at:

- små tiltak kan gi stor effekt hvis de er riktig plassert og koordinert
- verdikonflikter kan løses gjennom gode prosesser

- reiselivsaktørene vil bidra mer når de ser gevinsten for både gjester og lokalsamfunn

Vi mener at Gnist-prosessen bør gi oss tilgang på folk som kan designe prosesser for å lykkes med samskaping, besøksforvaltning, logistikk, bærekraftig stedsutvikling og kommunikasjon. Vi antar også at det kan være nyttig at innovasjonsaktørene har kompetanse på kanalisering og adferdsdesign rettet mot turister, og kunnskap om teknologiske løsninger som er enkelt å ta i bruk.

Vi tror de største fallgruvene vil være:

- Konflikter som forverres hvis prosessen oppleves som top-down.
- Prosjektet må være konkret nok, slik at vi jobber effektivt både lokalt og i samarbeid med innovasjonsteamet, der det også konkretiseres forventinger, mål og tiltak underveis.

Nøkkelen til suksess i Gnist-prosjektet, er slik vi ser det:

- God forankring, bred involvering og lokalt eierskap
- Synlige og konkrete resultater tidlig og underveis i prosessen
- At man i prosjektet jobber både mot kortsiktige- og langsiktige mål.
- Å bygge tillit mellom aktørene, samt bygge forpliktende samarbeid dem imellom og enes om utforming og design i videre arbeid
- Å se natur, lokalbefolkning og turisme som integrerte ressurser.

Eksisterende planer, prosesser, innsikt og dokumentasjon

- Kommunens arealplan fra 2011
- Reguleringsplan for Å fra 1992
- Besøksstrategi for Lofotodden nasjonalpark fra 2022
- Strategi for reiseliv og opplevelser i Nordland 2023 – 2027,
- Nasjonale turistveier - Stedsutviklingsprosjekter på Å fra 2010 (planlagt, men ikke gjennomført)

Nittedal kommune

Kan offentlige byggeklosser skape et levende sentrum?

I Nittedal har politikerne vedtatt etablering av et nytt kommunesentrum, men hva slags rolle kan kommunen selv ta for å sikre at det også blir et attraktivt og levende sted? Hvordan og hvor vi utfører de kommunale tjenestene, og forvalter og utvikler de offentlige eiendommene, påvirker lokalsamfunnet vårt. Vi ønsker en prosess som leder oss mot et mer bærekraftig samspill mellom kommune, innbyggere, frivillighet og næringsliv, hvor sambruk og spørsmål rundt lokalisering står sentralt.

Rotnes skal bli Nittedals nye sentrum

Nittedal kommune, med sine 26 000 innbyggere, har i lang tid manglet et tydelig sentrum. De folkevalgte tok grep i 2009, og vedtok at kommunesenteret skulle være sentralt plassert på Rotnes, midt i kommunen. Siden den gang har kommunen satset tungt på etablering av både kulturhus og kirke, og er nå i gang med en områdeplanprosess som åpner for utbygging av ca.100 dekar med boliger, park, servicebygg og næring på Rotnes, som nå omtales som Nittedal sentrum. Handelstilbudet her har økt de siste årene, men det er fortsatt langt igjen til et levende kommunesentrum som nittedølinger flest føler en tilhørighet til.

Vårt utfordringsbilde

Det er utfordrende å samle funksjoner og skape et nytt, velfungerende og attraktivt sentrum i en kommune der folk bor spredt og samtidig tett på Oslo. Analyser viser at handel og næring alene ikke vil gi tilstrekkelig aktivitet for å skape et livskraftig sentrum. Derfor må vi tenke smart rundt

hvordan vi kan bruke eksisterende bygg, offentlige programmer og tjenestetilbud for å berike og støtte opp om sentrumsutviklingen. Vi i Nittedal har, i likhet med mange norske kommuner, behov for omfattende virksomhets- og tjenesteinnovasjon og samtidig planlegges det for å bygge både helsebygg, skole, flerbrukshall, barnehage og andre møteplasser inne og ute i sentrum. Vi må se disse elementene i sammenheng, for utfordringen ligger ikke bare i hva vi skaper, men hvordan vi samskaper et framtidrettet Nittedal sentrum på tvers av sektorer og siloer. Vi må i større grad aktivere innbyggernes ressurser og ha en mer helsefremmende og deltakende tilnærming i både steds- og tjenesteutviklingen.

Aktører

Innbyggerne i og rundt sentrum er viktige aktører i Gnist-prosessen og kommunen vil bygge videre på medvirkningsarbeidet som er påbegynt i den ovennevnte områdeplanprosessen. Kommunen har det formelle ansvaret for prosjektledelse og medvirkning i planarbeidet, men samarbeider med Betonmast Eiendom og deres rådgivere i utviklingen av planen og med skissen til en masterplan for sentrum. De er derfor viktige aktører å ha med i prosessen. Kommunen selv, med både politisk og administrativ ledelse, ulike fagavdelinger, tjenester og virksomheter er en stor og viktig aktør og i tillegg må næringsliv, grunneiere, eiendomsbesittere, organisasjoner og frivillige krefter inkluderes i Gnist-arbeidet.

Våre mål

Vi vil skape et levende sentrum gjennom å bruke offentlige bygg, programmer og prosesser på en nyskapende måte – sammen med innbyggere og næringsliv.

Prosessmål:

- Bruke arbeidet som en lærings- og modningsprosess for å lære hvordan skap liv og bruke bygulvet aktivt.
- Utvikle økt forståelse for hvordan potensialet i våre bygg og tjenester kan skape et levende sentrum.
- Jobbe i et samspill der kommunens ansatte, bygg og ressurser sammen med frivillighet, næringsliv og andre aktører kan se sammen på byggeklossene vi er og har for å utvikle sentrum.

Effekt/ resultatmål:

- Rigge offentlige bygg som flerfunksjonelle 24-timers samfunnsarenaer som styrker sentrum som en levende og helsefremmende møteplass.
- Sette Nittedal på kartet som en innovativ kommune.
- Utvikle konkrete strategier for lokalisering og samlokalisering av våre offentlige tjenester i eksisterende og nye bygg.
- Klare anbefalinger til videre planprosesser basert på innsikt fra Gnist-arbeidet som gir oss en retning og bygger opp under utviklingen av Nittedal sentrum.
- Økt kompetanse i kommunen for hvordan vi kan jobbe på nye måter.
- Et sentrum mange ønsker å bruke.

Gjennom Gnist-prosessen vil vi altså teste metoder og ta i bruk nye verktøy som gjør det mulig å se de kommunale byggeklossene; tjenestene, de ansatte og våre bygg, i et nytt og mer sammenhengende lys. "Vi skaper framtiden sammen» er et av Nittedals samfunns mål. Vi ønsker at innbyggerne og næringslivet gjennom Gnist skal erfare at dette er mer enn bare ord for kommunen.

Våre hypoteser

For å lykkes tror vi at vi trenger

- å komme oss ut av faglige siloer og samhandle på tvers av fagområder, samt involvere andre aktører for å få helhetlig oversikt over tjenestenes - og samfunnets behov.
- god politisk og administrativ forankring gjennom hele prosessen for å bygge forståelse for denne tilnærmingen og sprer læring fra arbeidet til resten av organisasjonen
- påkobling av fagfolk som forstår og interesserer seg for samspillet mellom bygg, byliv og utøvelsen av offentlig tjenester.
- et kompakt tverrfaglig team med bred kompetanse, i stedet for store team av mange eksperter.

Eksisterende planer, prosesser, innsikt og dokumentasjon

- Kommuneplanens samfunnsdel og arealdel med samfunns mål, delmål og arealstrategi.
- Planprogram for Nittedal sentrum, med vedtatt visjon for Nittedal sentrum – et kompakt, grønt og levende sentrum for hele Nittedal.
- Masterplanskisse for Nittedal sentrum, til politisk behandling juni 2025.
- Handelsanalyse, Analyse butikken
- Konseptutredning av nytt helsehus i Nittedal (WSP 2022)
- Utredning skolestruktur på Rotnes, fullføres juni 2025

Utover i planprosessen vil planmateriale øke i form av medvirkningsaktiviteter, utredningsarbeid, analyser og politiske saker.